

WAIKATO TANIWHA-RAU.

(Na APIRANA T. NGATA, M.A., LL. B.)

WAHI I.

I. TE KINGITANGA.

"Ko Waikato te wai, ko Taupiri te maunga, ko Potatau te tangata."— Ko Potatau te tangata. Kei nga kaumatua e matau ana nga korero o te wa i hua ai te whakaaro i nga iwi kia whakaturia he kingi, he korero e tautohetohetia ana e rangirua ana ki taku whakaaro, na reira au i kore ai e whai kupu mo tera. Engari ko au kanui te miharo mo te pokanga o tenei whakaaro i te iwi Maori, kaore ano ra i matatau mai i nga ra o nga tupuna ki tera taonga ki te kingi, a mo te pokanga ake o te whakaaro i te mea kua tau te mana me te rangatiratanga o nga motu e rua ki roto i te ringa o te pakeha, o te Kuini o Ingarangi me ana iwi tae ake ki nga whakatupuranga e tu mai nei, i runga i te tuku a Te Tiriti o Waitangi. Na ka tu he kingi ko Potatau he rakau hei-pou herenga mo te tangata, mo te whenua, mo te tikanga, e ai ki te korero. Ka waiho ko nga manua o Waikato hei papa e tu ai te rakau, ko nga manua o Waikato hei huruhuru mo nga waewae o te kingi. He parau pea tenei, engari he korero ano i bakiri ake, i puta ano te kupu i te motu, kaati kua tu mai ra a Potatau, kaati mai i te ingoa o te kingi ki a Waikato, ko nga tikanga me nga whaka-haere me tuku ki te motu. E ki ana au mehemea i pera, mehemea i whakarangona taua kupu kua titaha ake i te motu nei etahi mate taimaha i pa nei. Engari na Waikato i takiri tona tangata, i apo ki a ia te ingoa, te tinana, te mana, te whakahaere. "Tupu ake ai ano te rakau i tona wahi, ka hua, ka rere mai nga manu o te rangi ka kai." He tika ano, engari tetahi ahua o te rakau toro ai nga pakiaha ka toha ki te nui o te whenua, ka u te tu a tona rakau. Mei pera te totara i tu mai ra i Waikato i toro nui nga pakiaha ki roto ki nga iwi ngotongoto ana te tupu, i te hua o nga wairakau o nga tai e whia; tera e tunia a tona wa ka oti he whare whakairo nui whakaharaha e tomo ai nga iwi katoa ki roto. Te he o te rakau he mahi nga kakano, he tau e reka ana ki te manu tenei kakano, he tau ko tera, kaore e pumau: a ki te kawa mai te kakano o Maungatautari, o Pirongia, i tetahi tau, ka aha etahi manu? Ka ahu noa ake pea ki te Pua o Te Roku, ki Pipiwhakao, ki runga noa o Ruahine, ki Huiarau, a reka noa te tau i reira, ka waiho ano ko nga manu tutata i Hurakia hei kopikopiko ki ona pua.

Otira ki roto ki te porotaka ano o te Kingitanga e rere mai ra i Manuka ki Mokau, Mokau ki Horohoro, Horohoro ki Wairakei i waenganui o Maketu o Tauranga, Wairakei ki Tamaki ka huri ki Manuka ano, kotahi ano te tangata, ko Potatau i ona ra, ko Tawhiao i muri iho, ko Mahuta e tu mai nei. Ko ia te huinga o nga kupu o nga tikanga, a e puta ana mai i a ia te kupu te tikanga. Na, ko taku tenei i titiro ai, he taonga te Kingitanga hei whakakotahi i nga iwi, i waiho ai hei karanga ma te kingi mai o Potatau a taea noatia tenei ra kia whakakotahitia nga iwi. A e kitea ana te pai te topu o nga iwi o Mahuta ki raro ki taua kupu. Na, mehemea i haere rua te whakakotahi i runga i te mana tangata kia kotahi ai he tatua hei whitihi, a i runga ano i te marauna o te whakahaere kia pai ai te ahua o te tatua ki nga iwi, kua ea noa ake ra te karanga mai ki te motu. Ko tetahi o aku i titiro ai, na te pakanga a Tawhiao ki te pakeha, na reira nei i homai te mate mo nga whenua o Waikato, i mau ai era iwi nui ki raro i te Kingitanga taea noatia mai tenei ra. Ka mea nga iwi, mate tangata, mate whenua. Kaore he rerenga atu ki waho, kei whea hoki he rerenga? I mua atu i te whawhai na te kupu whakatakoto i whakakotahi. I muri iho i te whawhai na te aitia i pa tite ki te katoa, mai i te kingi tae noa ki te tangata ware, na reira i whakakotahi. Mehemea i mau tonu te whenua o Waikato, i toitu tonu, kua kore noa ake ra te kingi i a Waikato ano te turaki, kua riro hoki ma nga ngangare mo te whenua e wehewehe te tangata, e tukituki nga iwi.

Ata titiro ki enei kupu e aku rangatira o Waikato, kaore i tuhia i runga i te kauka, i te ngakau whakahe noa ranei, engari he mea ata kimi na te maramatanga, he mea kapo haere nga kupu i o koutou arero ano i nga ra i haere ai au i waenganui i a koutou i au e mau ano i nga mowhiti o nga iwi o te paparinga o to tatou motu.

(Taria te roanga.)**TE KORERORERO.**

I aku kupu mo runga i tenei whakaupoko, kaore i hoatu e au etahi korero hei whakamarama i te kino o tenei mea o te kororero. Inaianei ka hoatu e au etahi kupu ruarua nei hei whakaatu i te kino kua mahia e taua mea ki waenganui i a taua i te maori.